

ION HORĂȚIU CRIȘAN

(1928—1994)

Același destin nemilos, care ne seceră pe toți, mai devreme sau mai târziu, a răpit din mijlocul nostru pe profesorul Ion Horațiu Crișan, eminent arheolog și ilustru reprezentant al vieții științifice clujene. S-a stins din viață, în ziua de 6 aprilie 1994, în locuința sa, inconjurat fiind, cu nețărmită dragoste și durere de soția Eva și fiul Radu.

Disparația profesorului lasă în urmă un gol imens, personalitatea lui, de prim rang, în cercetarea istoriei vechi a României, va rămâne remarcabilă pentru totdeauna.

S-a născut la 7 iulie 1928 în Ciumăfaia (comuna Borșa, jud. Cluj). Urmează școala primară la Cluj și aici devine tânăr licean. Refugiul din timpul războiului, îl obligă să-și continue studiile în diferite localități, dar reîntors, — după terminarea ostilităților —, în orașul scăldat de apele Someșului, va absolvi cu cinste Liceul „George Bariț”, luându-și bacalaureatul în mod strălucit.

Dacă la începutul vieții de student, a „cochetat”, nu mulți ani, cu Facultatea de Medicină (totuși această perioadă îi va marca activitatea științifică ulterioară, câteva studii referitoare la medicina daco-romană fiind binevenite în literatura de specialitate; oare, îmbinarea aspirațiilor unui istoric cu solide cunoștințe în domeniul tămăduirii semenilor nu este benefică?). Dar pasiunea sa mistuitoare pentru descifrarea trecutului îndepărtat al patriei învinge până la urmă, așa că, în anul 1951, îl vom întâlni pe tânărul Ion Horațiu Crișan absolvent al Facultății de istorie din cadrul Universității napocense, în specialitatea istorie veche și arheologie. Strădanile lui ca student vor fi răsplătite prin numirea sa în postul de asistent, mai întâi la Cluj, apoi, scurtă vreme, la Timișoara. Treptele valorii viitorului cercetător sunt remarcabile, ele succedându-se cu repeziune. Astfel, în anul 1954, în urma unui concurs, i se oferă funcția de cercetător științific la Institutul de Istorie și Arheologie din Cluj, iar din 1956, ca cercetător științific principal. Își susține teza de doctorat (1965), după care, în viața arheologului, urmează o perioadă de specializare (1969 și 1971), în Republica Federală a Germaniei (pe atunci), având ca temă de cercetare o interesantă și disputată problemă referitoare la „Epoca La Tène în Europa”. În sfârșit, în răstimpul anilor 1973—1989, devine șeful Sectorului de istorie veche și arheologie a amintitului institut, pentru ca, după evenimentele din decembrie 1989, să ocupe postul de director adjunct al Institutului de Arheologie și Istoria Artei din Cluj.

Laborioasa activitate a profesorului s-a axat pe trei coordonate majore: săpături arheologice, cercetarea științifică și munca didactică. Încă din anii studenției, Ion Horațiu Crișan a făcut parte din colectivul de cercetări al cetăților dacice din Munții Sebeșului, cu o continuitate ulterioară neîntreruptă, ca istoric pe deplin format, și la Grădiștea de Munte (*Sarmizegetusa Regia*), Costești, Blidaru ș.a. Apoi, devine conducătorul titular al șantierelor (unele de importanță republicană) de la Pecica (*Ziridava*), Arad-Ceala, Cicir, Temeșești, Războieni, Mediaș, Bistrița, Fântânele și Cugir. Tot în calitate de arheolog este numit membru în Biroul Comisiei Arheologice Naționale a Academiei.

Cercetarea științifică a fost fructificată prin participarea la numeroase reuniuni interne și internaționale, unde a prezentat comunicări și referate, de o va-

loare deosebită. Astfel, se înscriu reușitele de la „Congresele internaționale de studii pre și proto istorice“ (VII—VIII—IX), „Congresul internațional de studii celtice“ (III, Edinburg, 1967), „Congresul internațional de istoria medicinei“ (XXII, București—Constanța, 1970, iată binefacerile celor câțiva ani de studenție la Facultatea de Medicină!), „Congresele de tracologie“ (I, Sofia, 1972, II, București, 1976), Conferința internațională „Celtii în Europa Centrală“ (Székesfehérvár, 1974), „Congresul de Științe Istorice“ (București, 1980) și cel internațional privind „Istoria științei“ (București, 1981). La importante reuniuni bucureștene (1976, 1980 și 1981) a făcut parte din Comitetul național de organizare a acestor prestigioase manifestări științifice. De asemenea, întreprinde numeroase călătorii de studii și documentare, urmate de conferințe, în țări europene (Anglia, Franța, Italia, Germania, Cehia, Slovacia, Serbia, Slovenia, Croația, Ungaria, Rusia, Bulgaria etc.). Ca recunoaștere oficială a activității sale de cercetare, regretatul profesor a fost distins, în anul 1977, cu premiul „Vasile Pârvan“ al Academiei Române, iar, în anul 1984, a fost ales membru în Consiliul permanent al „Uniunii Internaționale de Științe Pre și Proto Istorice“ și în „Uniunea Societăților de Istoria Medicinei“.

Multipla activitate didactică își găsește ecou în ținerea unor interesante cursuri la câteva reputeate universități ale „bătrânului“ continent: Marburg, Frankfurt pe Main, Kiel, Hamburg, Mainz sau Catania. Profesorul Ion Horațiu Crișan va supraveghea, cu părintească grijă, practica studentescă (de exemplu, a format viitori cunoscuți arheologi dintre elevii și studenții care au lucrat, cu domnia sa, pe șantierul de la Cugir), apoi, va îndruma numeroase lucrări de diplome, în calitate de membru în comisiile de doctorat, anul 1990 aducându-i binemeritul drept de conducător titular de doctorat. Pe de altă parte, se remarcă și activitatea editorială, cercetătorul făcând parte din comitele de redacție a unor reviste, cu pondere în lumea științifică (de pildă, „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie“ din Cluj, „Thraco-Dacia“, București etc.) și coordonator al „Repertoriului arheologic al județului Cluj“ (Cluj, 1992).

Dar valoarea certă a unui istoric constă și în moștenirea scrisă, pe care acesta o lasă generațiilor viitoare. Și sub aspectul publicațiilor, lista lucrărilor profesorului Ion Horațiu Crișan este impresionantă: peste 360 de monografii, studii, articole de specialitate și de popularizare ș.a. Dintre cele 20 de cărți (apărute sau în curs de editare) se remarcă: „Materiale dacice din necropola și așezarea de la Ciumești și problema raporturilor dintre daci și celți în Transilvania“ (Baia Mare, 1966), „Ceramica daco-getică. Cu privire specială la Transilvania“ (București, 1969), „Istoria medicinei românești“ (București, 1972), urmată de un „Dicționar cronologic de medicină și farmacie“ (București, 1975), ambele în colaborare (contribuția cercetătorului clujean fiind axată pe probleme referitoare la istoria veche), „Burebista și epoca sa“ (două ediții, București, 1975 și 1977), cu traducere englezescă, „Burebista and his Time“ (București, 1978) și în limba maghiară, „Burebista és kora“ (București, 1978) „Statul geto-dac“ (București, 1977), „Origini“ (București, 1977), „Ziridava“ (Arad, 1978), „Strămoșii poporului român. Geto-dacii și epoca lor“ (București, 1980), „Spiritualitatea geto-dacilor“ (București, 1986) și „Civilizația geto-dacilor“ (București, 1993, care, din păcate, avea să fie ultima carte apărută în timpul vieții). Vor vedea, în curând, lumina tiparului operele postume „Medicina și igiena în Dacia“ și „Enciclopedia civilizației geto-dacice“ (le așteptăm!).

Alte peste 120 de studii valoroase își găsesc locul firesc în reviste de specialitate, fie din străinătate (Roma, Firenze, Viena, Nitra, Praga, Bratislava, Sofia, Székesfehérvár), fie din țara noastră („Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj“, „Apulum“, „Acta Musei Napocensis“, „Arheologia Moldovei“, „Studii și comunicări Muzeul Brukenthal“, „Cercetări de numismatică“, „Studii și cercetări de istorie veche și arheologie“, „Sargetia“, „Acta Musei Porolissensis“, „Petrodava“, „Marmatia“, „Aluta“, „Tibiscus“, „Drobeta“, „Revista Muzeelor și Monumentelor“, „Revista de istorie“, „Studia Antiqua et Archaeologica“, „Memoriile Secției de Științe Istorice a Academiei“, „Revista Arhivelor“, volumul, în colaborare, „Istoria gândirii și creației științifice și tehnice românești“ (București, 1982), „Enciclopedia civilizației romane“ (București, 1982, pasaje despre „Dacia“, „Apulum“, „Colonia Ulpia Traiana Augusta“ etc.).

Articolele de popularizare, însumând un număr de peste 190, abordează o tematică din cea mai diversă (de la probleme de preistorie și istorie veche la Mircea Eliade și transcendentalism!). Ele au apărut în paginile majorității ziare-

lor cotidiene românești, ale revistelor și buletinelor săptămânale, lunare și anuale, ba chiar și în unele publicații cu o circulație mai restrânsă („Catarge” și „Cariatide”, ambele din Arad, „Tribuna Ialomiței” — Slobozia, „Almanahul Literar” și cel al „părinților” — București, „Unirea” — Alba Iulia, „Muncitorul Sanitar” — București, „Karpaten Rundschau” — Brașov, „A Hét”, „Romanian News”, „Romania Pages of history”, „Actualités roumaines”, toate din București ș.a.).

Evantaiul preocupărilor eruditului arheolog Ion Horațiu Crișan a fost deosebit de larg. Dacă predilecția cercetătorului s-a manifestat spre studierea epocii latene din România (celții și, în primul rând, diverse aspecte ale civilizației dacice), el nu a neglijat și alte perioade ale istoriei patriei (cultura Wietenberg a bronzului, Hallstatt, stăpânirea romană în Dacia și continuitatea dacilor în acest răstimp de 165 de ani, probleme de „medicină” antică: instrumente medicale, indicații terapeutice ale plantelor vindecătoare la daci, „asklepeion”-ul roman de la Apulum, ba chiar și aspecte medievale, precum fortificația feudală de la Căpâlnaș). De numele său se leagă importanta descoperire a mormântului princiar de la Cugir, descoperire care a suscitât pasionante și, uneori, furtunoase discuții în lumea științifică.

Acum, la ceasul dureroasei despărțiri, cu profund respect, ne luăm rămas bun de la magistrul Ion Horațiu Crișan, încredințându-l că îi vom păstra neîntinată amintire, iar opera sa va constitui o pildă și un îndemn pentru generațiile viitoare de istorici și arheologi români.

OPTO SIT TIBI TERRA LEVIS!

CONSTANTIN POP